

Lägesbild för tillsynsområde Hälsoskydd

1. Lägesbild för tillsynsområde hälsoskydd

1.1. Allmän beskrivning av tillsynsupdraget

Kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder är ansvariga för hälsoskyddstillsynen. Försvarsinspektören för hälsa och miljö ansvarar för tillsynen för de verksamheter som hör till försvaret. Länsstyrelsen och de centrala myndigheterna har ansvar för tillsynsvägledning, de utför ingen egen tillsyn.

Hälsoskyddsbestämmelserna i miljöbalken finns i kapitel 9. Dessa bestämmelser specificeras ytterligare i förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. De bestämmelser i förordningen som är direkt styrande för tillsynen inom hälsoskyddsområdet är 38 och 45 §§.

I 38 § a-c anges vilka verksamheter inom hälsoskyddsområdet som är anmälningspliktiga och därmed kan anses vara särskilt angelägna att utöva tillsyn över. De anmälningspliktiga verksamheterna är:

- verksamhet där allmänheten yrkesmässigt erbjuds hygieniska behandlingar med risk för smitta,
- bassängbad,
- förskola, skola och tillhörande fritidsverksamheter,
- kyltorn.

I 45 § står angivet vilka byggnader, lokaler och anläggningar som kommunen ska ägna särskild uppmärksamhet, utöver de anmälningspliktiga verksamheterna. Dessa är bland annat:

- byggnader som innehåller en eller flera bostäder, till exempel flerbostadshus,
- lokaler för undervisning, vård eller annat omhändertagande,
- lokaler där allmänheten yrkesmässigt erbjuds tillfälligt boende,
- lokaler och anläggningar för allmänheten där många människor vistas, som till exempel samlingslokaler, idrottsanläggningar, campinganläggningar eller nattklubbar,
- lokaler där allmänheten yrkesmässigt erbjuds hygienisk behandling.

1.2. Tillsynens förutsättningar

Folkhälsomyndigheten har vid flera tillfällen följt upp kommunernas hälsoskyddstillsyn. Data från uppföljningen av 2021 års tillsyn (1) visar att den absoluta majoriteten av kommunerna genomför planerad återkommande tillsyn på de anmälningspliktiga verksamheterna. Av de kommuner som besvarat enkäten uppger 98 procent att de genomför återkommande tillsyn på skolor och förskolor och 94 procent på bassängbad samt 81 procent på yrkesmässig hygienisk verksamhet med risk för blodsmitta eller annan smitta. När det gäller verksamheter som inte är anmälningspliktiga så genomförs tillsyn i mindre utsträckning. Ungefär hälften av kommunerna uppger att de bedriver någon form av förebyggande tillsyn av bostäder, cirka 65 procent av kommunerna uppger att de bedriver tillsyn av lokaler för vård och omsorg och cirka 45

procent att de bedriver tillsyn av ej anmälningspliktiga yrkesmässiga hygieniska verksamheter.

Inom hälsoskyddsområdet hanteras en relativt stor mängd klagomål. Data från uppföljningen av 2021 års tillsyn (1) visar att lite mer än hälften av kommunerna lägger 0–25 procent av de totala resurserna för hälsoskyddstillsyn på klagomålshantering, cirka 30 procent lägger mellan 25–50 procent av resurserna på klagomål och 13 procent uppger att de lägger mer än 50 procent. Den inomhusmiljöfaktor som står för störst andel klagomål är fukt och mikroorganismer, följt av buller, luftkvalitet och temperatur inomhus. Klagomålsärenden är i många fall komplexa och ställer höga krav på kompetens inom hela hälsoskyddsområdet.

Hälsoskyddstillsynen ställer stora krav på kompetens inom många olika områden. Det är inte ovanligt att inspektörer saknar utbildning inom hälsoskyddsområdet och det är allt färre som utbildar sig inom miljö- och hälsoskyddsområdet, vilket försvårar kommunernas tillsyn.

Under 2025 kommer Boverket ändra sin regelmodell och ha mindre detaljstyrda regler för nybyggnation. Detta kan på sikt påverka tillsynen enligt miljöbalken, särskilt om det börjar uppföras byggnader med lägre krav på miljö och hälsa och därmed ökad risk för olägenhet för människors hälsa.

1.3. Underlag för lägesbild

Samtliga underlag som används för denna lägesbild är listade i källförteckningen i slutet av dokumentet. Underlag med större relevans är bland annat data från de fördjupade uppföljningarna av hälsoskyddstillsynen, data från miljöhälsoenkäter och tidigare miljöhälso rapporter samt data från uppföljningen och utvärderingen av genomförandet av Agenda 2030 och uppföljningen av och den fördjupade utvärderingen av miljömålen.

2. Områden

2.1. Inomhusmiljö i bostäder och vissa verksamheter

2.1.1. Beskrivning

Mer än var femte person anger hälsorelaterade besvär till följd av inomhusmiljön (2). Problemen har inte minskat över tid och rapporteras oftare av boende i hyresrätter. I miljömålen, folkhälsomålen och inom Agenda 2030 lyfts vikten av en god inomhusmiljö i våra bostäder som en viktig faktor för människors hälsa och även för en jämlik hälsa. Det finns socioekonomiska skillnader i hur vi bor och med det följer ojämlikhet i inomhusmiljö och hälsa och dessa ojämlikheter minskar inte (2-5).

Cirka 22 procent av kommunernas miljö- och hälsoskyddskontor anger att mellan två tredjedelar och samtliga ärenden om klagomål på inomhusmiljö är befogade och/eller har lett till en åtgärd. De områden i inomhusmiljön som tillsynsmyndigheterna oftast får in klagomål på är i fallande ordning fukt och mikroorganismer, buller, luftkvalitet och temperatur i bostäder (6).

En god inomhusmiljö är inte bara viktigt i bostäder utan också i verksamheter där människor bor under längre perioder. Det kan till exempel handla om vårdboenden som särskilda boenden för äldre (SÄBO), bostäder med särskild service, asylboenden, häkten och fängelser eller boenden för tillfällig arbetskraft. Dessa verksamheter kan

behöva särskild uppmärksamhet vad gäller tillsyn eftersom de ofta riktar sig till människor som kan ha svårare att hävda sina intressen och som kan vara extra känsliga för faktorer i inomhusmiljön. Till exempel är äldre mer känsliga för värme och kyla. Tidigare år har det rapporterats om eftersatt städning i SÄBO och bristande inomhusmiljö i asylboenden. Även boenden för tillfällig arbetskraft har rapporterats ha brister i inomhusmiljön. På senare år har det kommit flera indikationer om risker eller brister i inomhusmiljön i häkten och fängelser, vilket kan vara en följd av de överbeläggningar som råder (7).

2.1.2. Tillsynens förutsättningar

Vid båda de senaste fördjupade uppföljningarna av hälsoskyddstillsynen uppgav cirka hälften av kommunerna att de inte genomför förebyggande bostadstillsyn och för dessa kommuner är bostadstillsynen ofta styrd av klagomålsärenden (1). Mot bakgrund av detta pekades inomhusmiljö i bostäder ut som ett fokusområde i den nationella tillsynsstrategin 2022–2025. 2024 publicerade Folkhälsomyndigheten tillsynsvägledning och stödmaterial och genomförde flertalet utbildningar. Från och med hösten 2024 är tanken att de kommuner som ännu inte kommit igång med förebyggande bostadstillsyn ska göra det. För många kommuner är den här typen av tillsyn ett nytt arbets sätt och de kan behöva tid för omställning. Flera kommuner har därför önskat att fokusområdet fortsätter nästkommande strategiperiod (8).

Miljö- och hälsoskyddsnämnderna har också tillsynsansvar över inomhusmiljön i vårdboende som SÄBO och asylboenden. Cirka 65 procent av kommunerna bedriver planerad tillsyn över vårdboenden och cirka 20 procent bedriver tillsyn av asylboenden (1). Antalet asylsökande har dock minskat sedan 2015 och därmed har också antalet boenden minskat kraftigt (9). Inomhusmiljön i häkten, fängelser och bostäder för tillfällig arbetskraft ingår också i kommunernas tillsynsansvar, men uppgifter om tillsynen saknas. Vissa enskilda kommuner har uppgett att de är osäkra på sitt tillsynsansvar och tycker att det är svårt att bedriva tillsyn över till exempel häkten och fängelser samt önskar mer stöd.

2.2. Barnens offentliga miljöer

2.2.1. Beskrivning

Barnens miljöer har en stor betydelse för deras välbefinnande och hälsa. Till exempel lyfter folkhälsomålen fram miljöns betydelse i det tidiga livet vad gäller bland annat exponeringen för farliga ämnen och en förskola av god kvalitet.

Verksamheter där barn spenderar mycket tid och där inomhusmiljön har betydelse för deras hälsa är skolor, förskolor, lokaler för pedagogisk omsorg, idrotts- och fritidsanläggningar, boenden inom socialtjänst och LSS, till exempel hem för vård och boende (HVB). Skolbarn tillbringar uppskattningsvis 27 veckor per år inomhus i skolan och många barn uppger hälsorelaterade besvär som beror på inomhusmiljön i skolan och detta har ökat (5, 10). Förekommande problem är bland annat fuktskador, höga halter av damm och besvär av buller (5, 10). Barn har exempelvis svårare att skydda sig själva mot höga ljudnivåer och kan inte välja miljön där de vistas vilket gör dem mer sårbara. I inomhusmiljön kan barn också exponeras för kemikalier, till exempel via leksaker, damm och emissioner från byggnadsmaterial.

2.2.2. Tillsynens förutsättningar

Läsåret 2023/2024 fanns cirka 6 800 skolenheter, 3 500 förskoleklassenheter, cirka 9 000 förskolor och 4 000 fritidshem i Sverige (11). Verksamheterna omfattar cirka 1 100 000 barn och är anmälningspliktiga enligt miljöbalken och omfattas därigenom av krav på egenkontroll i förordning. En majoritet av kommunerna uppger att de regelbundet bedriver tillsyn över skolor och förskolor. För att fortsatt säkerställa en hög frekvens på tillsynen lyftes inomhusmiljö och egenkontroll i skola och förskola som ett fokusområde i den nationella strategin 2022–2025. Fokus för tillsyn har varit städning med ett extra fokus vad gäller hygien för förskolor (se delområde Objektburen smitta och hygien).

Miljö- och hälsoskyddsnämnderna har också tillsynsansvar över inomhusmiljön i boenden inom socialtjänst och LSS, till exempel HVB, men cirka 40 procent av kommunerna uppger att de inte bedriver återkommande tillsyn av dessa typer av boenden (1).

Kemikalier i inomhusmiljön är ett komplext område med många aktörer och myndigheter inblandade. Folkhälsomyndigheten har tagit fram kunskapsunderlag på området men tillsynsvägledning saknas. En del kommuner har bedrivit tillsyn med stöd av andra material, till exempel Naturskyddsföreningens material om kemikalier i förskolan. Av de kommuner som bedriver återkommande tillsyn över skolor och förskolor uppger cirka 70–80 procent att de kontrollerar kemikalier i inomhusmiljön (1). Motsvarande resultat har också visats i ett examensarbete utfört åt Folkhälsomyndigheten. Där har 60 kommuner fått besvara en enkät med bland annat frågor om tillsyn av kemikalier i barns inomhusmiljöer. Där framkommer det också att 86 procent av de svarande kommunerna önskade ytterligare tillsynsvägledning om kemikalier i barns inomhusmiljöer i offentlig miljö.

Även utomhusmiljön vid skolor och förskolor omfattas av hälsoskyddsreglerna i miljöbalken. Tillgång till en god och hälsosam utemiljö kring skolor och förskolor är betydelsefullt för barns och ungas hälsa. Skolgården och förskolegården är en del av verksamheten, och viktiga aspekter att ta hänsyn till är buller från till exempel trafik, föroreningar och partiklar i luften samt ultraviolett strålning (UV) och värme.

2.3. Luftkvalitet inomhus och ventilation

2.3.1. Beskrivning

God luftkvalitet är en viktig faktor för människors hälsa och bland annat har UNICEF uppmärksammat barns särskilda känslighet för luftföroreningar. Luftkvaliteten inomhus beror på många faktorer, bland annat på luftkvaliteten utanför bostaden, emissioner från källor inomhus, ventilationssystemet och dess kapacitet, frekvens på städning (återsuspension av partiklar).

Luftkvaliteten utomhus i Sverige har förbättrats under de senaste 50 åren men ändå bidrar fortfarande luftföroreningar till sjukdom och förtida död hos befolkningen (12). I fördjupad utvärdering av miljömålen framgår att nationellt behövs åtgärder för att minska bland annat kväveoxider och partiklar från trafiken (13).

Småskalig vedeldning beräknas ge upphov till 900 förtida dödsfall i Sverige varje år (12). De som bor i landsbygd, större städer eller förort uppger också i högre grad att de besväras av lukt från vedeldning, även inomhus, jämfört med boende i storstäder (2).

När det gäller bilavgaser är det tvärtom och boende i storstäder är de som besväras mest, även inomhus (2).

Betydelsen av en god luftkvalitet inomhus har i högre utsträckning uppmärksamats efter covid-19 pandemin. Vi vistas till största delen av tiden inomhus. Det finns dock mindre kunskap om luftkvaliteten inomhus och dess hälsopåverkan jämfört med luftkvaliteten utomhus. Under lång tid har man både globalt och nationellt kontinuerligt mätt luftkvaliteten utomhus och det finns flertalet riktvärden för luftkvalitet utomhus. Riktvärden för luftkvalitet inomhus saknas i motsvarande utsträckning.

Folkhälsomyndigheten har under 2024 fått i uppdrag av regeringen att undersöka faktorer som kan påverka uppkomst av luftvägsbesvär hos barn, i relation till luftkvalitet i förskolor och skolor. I uppdraget ingår även att se över kunskapsläget om bland annat ventilation och luftrenare och deras inverkan på luftvägsbesvär och luftkvalitet.

2.3.2. Tillsynens förutsättningar

För luftkvalitet utomhus finns nationella riktvärden och vägledning ges av Naturvårdsverket. Nationella riktvärden för luftkvalitet inomhus finns inte i motsvarande utsträckning. Luftkvalitet inomhus ingår ofta i kommunens tillsyn och är en av de miljöfaktorer som ofta kontrolleras i både verksamheter och bostäder (1). Ventilation och luftkvalitet är ett område där kommunerna i stor utsträckning efterfrågar vägledning (14).

En stor del av den äldre bebyggelsen har självdrag som ventilationssystem. Självdrag fungerar ofta sämre under sommarhalvåret, varpå riktvärdena för uteluft och luftomsättning i bostäder kan vara svårare att leva upp till. På senare tid har det kommit nya typer av ventilationssystem där luftflödena automatiskt styrs och regleras efter behov, så kallade behovsstyrda system. Dessa har blivit allt vanligare i skolor och förskolor. Många inspektörer tycker det är svårare att utreda och ställa krav på bostäder med självdrag och på behovsstyrda system.

2.4. Buller inomhus och höga ljud

2.4.1. Beskrivning

Buller är den miljöstörning som berör flest människor i Sverige och i den årliga uppföljningen av miljömålen 2024 lyfts att trafikbullerproblematiken består och bedöms öka (16). Det saknas förslag för att motverka den negativa trenden, som är liknande i hela EU.

Andelen bullerexponerade är ojämnt fördelade och samvarierar delvis med socioekonomiska faktorer och är mer förekommande i vissa grupper. De som bor i flerfamiljshus är mer utsatta för buller än de som bor i småhus och vanliga bullerkällor är trafikbuller och ljud från grannar (2). Andra vanliga källor till bullerstörningar är ljud från byggplatser, renhållningsverksamhet och fläktar och ventilationssystem, samt industrier, hamnar, vindkraft, nöjeslokaler och hissar. Cirka 8 procent har störd sömn dagligen eller varje vecka på grund av trafikbuller (2). Buller kan även påverka talförståelse och kommunikation negativt och vilket kan försvåra inlärning.

Författningsregleringen av buller har sedan 2015 inneburit att det har blivit mer tillåtande att bygga i bullriga miljöer. Möjligheterna att förtäta bebyggelsen i attraktiva, centralt belägna och kollektivtrafiknära lägen har ökat, liksom möjligheterna att bygga små lägenheter där högre ljudnivåer tillåts. Boverket har under 2024 förslagit regeländringar för studentbostäder, förutom lättnader för att bygga studentbostäder med sämre ljudisolering så föreslås att en reglering av trafikbullerförordningen som innebär att varje enskild bostad inte behöver ha rum vända mot en ljuddämpad sida (15).

Den vanligaste och mest långvariga exponeringen för hörselskadande buller finns i arbetslivet, men exponering kan även ske vid konserter eller liknade arrangemang. Tidigare genomfört tillsynsprojekt om höga ljudnivåer 2005 visade att 42 procent av de undersökta festivalerna och konserterna överskred riktvärden för höga ljudnivåer. För nattklubbar överskred 12 procent riktvärdena. I miljöhälsoenkäten anger cirka 20 procent att de har nedsatt hörsel och 15 procent att de har tinnitus (2).

2.4.2. Tillsynens förutsättningar

Uppdaterade tillsynsvägledningar om buller inomhus och höga ljudnivåer finns.

Tillsyn av buller inomhus sker ofta efter klagomål (1). Buller kontrolleras också till viss del i den planerade förebyggande tillsynen av bostäder, skolor, förskolor och andra typer av lokaler (1).

Närmare 60 procent av kommunerna uppger att de inte bedriver återkommande tillsyn av höga ljudnivåer (1).

2.5. Objektburen smitta (inklusive legionella) och hygien

2.5.1. Beskrivning

Kommunernas ansvar när det gäller objektburen smitta handlar om två saker. Dels direkta smittskyddsåtgärder med smittspårning enligt 9 kap. 14–15 §§ miljöbalken. Dels det förebyggande arbetet med objektburen smitta som ska finnas i alla hälsoskyddsverksamheters egenkontroll. Även om smittspårning inte är att betrakta som tillsyn är det en flytande gräns när smittspårningen övergår till tillsyn.

Det finns många smittor som kan spridas via objekt, allt från MRSA och streptokocker till ringorm och vårtvirus. Förebyggande åtgärder för att minska risken för smittspridning i verksamheter som förskolor och vårdboenden är till exempel rutiner för städning, rengöring och hygien.

Legionella är också en objektburen smitta som sprids via aerosoler från vatteninstallationer eller jord. En vanlig smittväg är via duschen. Förebyggande åtgärder handlar bland annat om skötsel och kontroll av vatteninstallationer. Några större utbrott har skett via kyltorn och 2024 infördes därför en ny anmälningsplikt enligt miljöbalken för kyltorn.

2.5.2. Tillsynens förutsättningar

Folkhälsomyndigheten har de senaste åren publicerat en vägledning om smittspårning och en vägledning om det förebyggande arbetet med objektburen smitta. 2024 publicerade myndigheten också ett nytt kunskapsunderlag om smitta i förskola.

Förebyggande smittskyddsarbete med rutiner för städning, rengöring och hygien är centralt i flertalet hälsoskyddsverksamheter som skolor, förskolor, SÄBO, yrkesmässiga hygieniska verksamheter, gym- och träningsanläggningar.

Vid ett nationellt tillsynsprojekt om hygien i förskolor 2009 visade resultatet att det fanns stora brister i verksamheternas egenkontroll gällande hygien och hur man bryter smittvägar. 2024–2025 har smitta och hygien lyfts som särskilt fokus vid tillsyn av förskolor i den nationella strategin. Delvis mot bakgrund av att kunskapsunderlaget Smitta i förskola ersatts med ett nytt material och en ny översyn av området är därför lägligt.

Kyltorn är ett nytt tillsynsområde för kommunerna och Folkhälsomyndigheten ska senast 2025 publicera vägledning om anmälan och tillsyn av kyltorn. Flera kommuner uppger behov av mer vägledning om tillsyn av legionella och de vill att kyltorn blir ett fokusområde för tillsyn i nästa nationella strategi (8).

2.6. Bassängbad

2.6.1. Beskrivning

Den varma och fuktiga miljön i badanläggningar är gynnsam för många mikroorganismer och det finns en risk att de orsakar negativa hälsoeffekter för de badande. Även de kemikalier som används för rening och desinfektion kan innebära en risk för negativ hälsopåverkan, exempelvis kan höga halter av trikloramini i luft ge upphov till irritation i luftvägar och ögon samt ge ökade symtom för personer med astma.

2011 tränade eller idrottade ungefär vart tionde barn i simhall varje vecka. Sedan dess har andelen ökat något, och 2019 var den 12 procent (5).

2.6.2. Tillsynens förutsättningar

2021 publicerade Folkhälsomyndigheten en ny vägledning om bassängbad och anordnat ett webinarium i syfte att sprida den nya vägledningen och öka kunskapen om tillsyn på bassängbad. I de reviderade allmänna råden finns bland annat nya riktvärden för trikloramini och trihalometaner (THM). För att ytterligare öka kunskapen om den nya vägledningen och likrikta tillämpningen lyftes bassängbad som ett fokusområde i den nationella strategin 2022–2024 med mål om att alla anmälningspliktiga bassängbad skulle besökas. Uppföljning av insatsen kommer ske efter tillsynsperiodens slut.

2.7. Temperatur inomhus

2.7.1. Beskrivning

Det termiska klimatet inomhus påverkar människors hälsa och välbefinnande. Exempelvis värmeböljor med höga utomhustemperaturer kan leda till hälsoproblem och ökat antal dödsfall bland känsliga personer. I miljöhälsoenkäten 2023 svarade 33 procent av befolkningen att de har för varmt inomhus minst en gång i veckan. Även besvär med för kallt inomhusklimat är vanligt, där nästan en av fyra svaranden (24 procent) uppgav att de har för kallt (2).

2.7.2. *Tillsynens förutsättningar*

Klagomål på hög och låg temperatur inomhus är ett av de vanligaste klagomålen kommunerna hanterar (6). Folkhälsomyndigheten har under 2024 publicerat ny tillsynsvägledning om temperatur inomhus inklusive nya allmänna råd. De nya allmänna råden har större fokus på höga temperaturer än tidigare och kan tillämpas även när det råder värmebölja. Det finns bland annat exempel på åtgärder som verksamhetsutövare kan behöva vidta.

2.8. **Dricksvatten och vatten till hygienändamål**

2.8.1. *Beskrivning*

Dricksvatten (och livsmedel) står för den allra största exponeringen när det gäller många kemikalier och miljöföroreningar.

Den som tar sitt dricksvatten från egen brunn har själv ansvar för att kvaliteten är bra, och vid en analys bör man vara särskilt uppmärksam på förekomsten av arsenik, bly, mangan, nitrit, nitrat och fluor eftersom små barn är känsligare för dessa ämnen än vuxna. Enligt Livsmedelsverket bör man även analysera för PFAS om man har egen brunn i ett område som misstänks vara PFAS-förorenat (16).

I barnens miljöhälsoenkät 2019 anger cirka 88 procent att de har kommunalt dricksvatten och cirka 10 procent att de har egen brunn, borrhäls eller grävd (5). Det är ungefär samma andelar som 2011.

Klimatförändringarna är en av vår tids största utmaningar som väntas få stor påverkan på människors hälsa. Bland annat kan extremväder så som värmeböljor, torka, skyfall och översvämningar leda till bland annat förorenat dricksvatten efter skyfall och översvämning eller brist på dricksvatten vid torka.

Enligt hälsoskyddsbestämmelserna, som riktar sig till verksamhetsutövare som till exempel fastighetsägare, ska en bostad ha tillgång till vatten i erforderlig mängd och av godtagbar beskaffenhet till dryck, matlagning, personlig hygien och andra hushållsgöromål, se 33 § i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

2.8.2. *Tillsynens förutsättningar*

Större dricksvattenanläggningar omfattas av Livsmedelverket dricksvattenföreskrifter, men mindre anläggningar och enskilda brunnar regleras med miljöbalken. Tillsyn av enskilda dricksvattenanläggningar är ovanligt och förekommer bara i särskilda fall. Livsmedelverket har tagit fram en skrift Råd om enskild dricksvattenförsörjning, för att vägleda fastighetsägare med egen brunn. Råden ger också vägledning och stöd vid eventuell tillsyn.

Särskilda kvalitetskrav för vatten som ska användas till annat än dricksvatten, till exempel till personlig hygien och hushållsgöromål saknas i stor utsträckning. Frågor om detta är idag ovanligt, men i ett framtida scenario där det av någon orsak blir brist på dricksvatten kan relevansen för dessa frågor komma att öka.

2.9. Yrkesmässig hygienisk verksamhet

2.9.1. Beskrivning

Yrkesmässig hygienisk verksamhet är behandlingar som kan innebära någon typ av smittoöverföring men som inte faller under hälso- och sjukvårdens ansvarsområde. Exempel på behandlingar är fotvård, tatuering, piercing och skönhetsbehandlingar. Verksamheter som kan innebära risk för överföring av blodsmitta eller annan smitta genom användning av stickande/skärande verktyg, är anmälningspliktiga enligt 38 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

Antalet anmälningspliktiga verksamheter (stickande/skärande) i landet uppskattas av kommunerna år 2022 till drygt 8000 stycken (1). Verksamhetsområdet är under ständig utveckling och nya behandlingsmetoder tillkommer regelbundet. Den vanligaste behandlingen är tatuering, följt av laser-, IPL-behandling, botox- och fillersbehandling (17).

Den 1 juli 2021 trädde lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar (LEK) ikraft (18). Lagen medför bland annat att injektionsbehandlingar som till exempel fillers och injektioner med botuliniumtoxin endast får utföras av den som är legitimerad läkare, sjuksköterska eller tandhygienist. Tillsynen av lagen görs av Inspektionen för vård och omsorg (IVO).

Den första juli 2021 skedde också en förändring i 1 stycket av 38 § i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd om verksamheter som är anmälningspliktiga. Tidigare gällde anmälningsplikten endast verksamheter med risk för blodsmitta, men nu innefattas även verksamheter med risk för annan smitta, det vill säga även risk för andra infektioner än blodsmitta. Förändringen innebär att fler verksamheter omfattas av anmälningsplikten, vilket medför ökade krav på kommunernas tillsyn och tillsynsvägledningen från Socialstyrelsen.

2.9.2. Tillsynens förutsättningar

Tillsynsområdet spänner över många olika typer av behandlingar med olika grader av hygieniska risker. Skönhetsbranschen är en stor och växande marknad. Det kommer ständigt nya metoder och typer av behandlingar och det uppskattas att den svenska marknaden beräknas växa med 15–20 procent per år (19). I Socialstyrelsens kontakt med miljö- och hälsoskyddskontoren framkommer att tillsynsområden som upplevs särskilt svårbedömda är gränsdragning mellan yrkesmässig hygienisk verksamhet och hälso- och sjukvård, metoder för rengöring av verktyg och lokalens utformning.

Förändringen av anmälningsplikten för yrkesmässiga hygieniska verksamheter år 2021 har krävt mer tillsynsvägledning av Socialstyrelsen de senaste åren. Socialstyrelsen har även noterat att vissa verksamheter som tidigare var anmälningspliktiga övergår till "nålfria" metoder, såsom microneedling med så kallade biomikronålar.

Ytterligare en utmaning är att det är ett flertal verksamheter som utför behandlingar i hemmamiljö. Bland annat har Läkemedelsverket fått in signaler om att personer väljer att tatuera sig eller tatuerar andra i hemmet, vilket kan innebära risker både ur hygiensynpunkt och med tanke på tatueringsfärgernas innehåll (20). Även estetiska behandlingar som faller in under LEK utförs i viss utsträckning i privata bostäder och är därmed svåra för tillsynsmyndigheten att nå (21).

Vid den senaste uppföljningen av tillsyn inom området uppgav 81 procent av kommunerna att de bedriver återkommande tillsyn på anmälningspliktiga verksamheter (stickande/skärande) och 44 procent att de bedriver återkommande tillsyn på ej anmälningspliktiga verksamheter (1).

Kommunerna har under en tid lyft att vägledningmaterialet är föråldrat och de har efterfrågat kompetenshöjning inom området (22). Fokus för Socialstyrelsen i strategin 2022–2025 har därför varit att färdigställa ett nytt allmänt och råd och ny vägledning på området samt genomföra en utbildningsinsats. Kommunerna önskar att tillsyn av yrkesmässiga hygieniska verksamheter lyfts som fokusområde i nästkommande tillsynsstrategi (8), vilket skulle vara bra för att få en mer likvärdig tillsyn över landet.

Referenser

1. Naturvårdsverket. Kommunernas och länsstyrelsernas miljöbalktillsyn 2021. Naturvårdsverket; 2022. Hämtad från: <https://naturvardsverket.diva-portal.org/>.
2. Folkhälsomyndigheten. Miljöhälsoenkäten vuxna, regionala och lokala resultat. Folkhälsomyndigheten; 2024.
3. Statistiska centralbyrån. Sex av tio barn med utländsk bakgrund bor i hyresrätt. Barn- och familjestatistik: Statistiska centralbyrån; 2020 [uppdaterad 11 juni 2020; citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/barn-och-familjestatistik/pong/statistiknyhet/barn--och-familjestatistik-2019/>.
4. Statistiska centralbyrån. Genomförandet av Agenda 2030 i Sverige - Statistisk lägesbild 2022. Statistiska centralbyrån; 2022. [citerad 26 juni 2024]. Hämtad från: <https://www.scb.se/publikation/47675>.
5. Folkhälsomyndigheten. Miljöhälsoenkäten 2021. 2021. [citerad 14 april 2022]. Hämtad från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/m/miljohalsorapport-2021/>.
6. Boverket. Miljömålsenkät 2021 sammanställning. Resultat från miljömålsenkäten: Boverket; 2024 [uppdaterad 7 december 2022; citerad 22 juni 2024]. Hämtad från: <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/oppna-data/miljomalsenkaten/>.
7. Kriminalvården. KOS-Kriminalvården och statistik. Kriminalvården: Kriminalvården; 2024 [citerad 26 juni 2026]. Hämtad från: <https://www.kriminalvarden.se/forskning-och-statistik/statistik-och-fakta/kos-kriminalvard-och-statistik/>.
8. Naturvårdsverket. Inspel om fokusområde i kommande nationella strategi och behov av tillsynsvägledning; frågor till kommunerna i samband med uppföljningen av tillsyn 2024 Naturvårdsverket; Naturvårdsverkets ärendehanteringssystem nr. NV-08871-23; 2024. [citerad 2024-07-02].
9. Statistiska centralbyrån. Asylsökande i Sverige. Statistiska centralbyrån; 2024 [uppdaterad 2024-02-22; citerad 9 augusti]. Hämtad från: <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/asylsokande-i-sverige/#time>.
10. IMM Institutet för miljömedicin. Miljöhälsoenkäten 2013. Mölnlycke: IMM Institutet för miljömedicin, Karolinska institutet; 2013. [citerad 2022-04-14].
11. Skolverket. Samtliga skolformer och fritidshem, barn/elever läsåret 2023/24: Antal elever och skolenheter inkl fritidshem Skolverket; 2024 [citerad 26 juni 2024]. Hämtad från:

- <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&omrade=Skolor%20och%20elever&lasar=2023%2F24&run=1>.
12. Gustafsson M, Lindén J, Tang L, Forsberg B, Orru H, Åström S, et al. Quantification of population exposure to No₂, PM_{2,5} and PM₁₀ and estimated health impacts. Stockholm: IVL Swedish Environmental Research Institute; 2018. C 317. [citerad 28 september 2020]. Hämtad från: <https://www.ivl.se/download/18.2aa26978160972788071cafe/1529073450199/C317%20Quantification%20of%20population%20exposure%202015.pdf>.
  13. Naturvårdsverket. Fördjupad utvärdering av miljömålen 2023: med förslag till regeringen från myndigheter i samverkan. Bromma: Naturvårdsverket; 2023. [citerad 1 juli 2024]. Hämtad från: <https://www.naturvardsverket.se/4acc3d/globalassets/media/publikationer-pdf/7000/978-91-620-7088-5.pdf>.
  14. Folkhälsomyndigheten. Inkommande frågor om tillsynsvägledning 2020-2024. 2024.
  15. Boverket. Uppdrag att föreslå lättnader på byggkraven för studentbostäder. 2024;RAPPORT 2024:9. <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2024/uppdrag-att-foresla-lattnader-pa-byggkraven-for-studentbostader/>.
  16. Livsmedelsverket. Nya riktvärden för PFAS och giftiga metaller i dricksvatten från egna brunnar. 2024 [citerad 2024-11-29]. Hämtad från: <https://www.livsmedelsverket.se/om-oss/press/nyheter/pressmeddelanden/nya-riktvarden-for-pfas-och-giftiga-metaller-i-dricksvatten-fran-egna-brunnar>.
  17. Konsumentverket. Konsumentrapporten 2018. Karlstad: Universitetstryckeriet; 2018. 2018:1. [citerad 7 juli 2024]. Hämtad från: <https://www.konsumentverket.se/globalassets/publikationer/var-verksamhet/konsumentrapporten-2018-konsumentverket.pdf>.
  18. Socialdepartementet. Lag om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar (SFS 2021:363). Stockholm: Socialdepartementet. [citerad 2 juli 2024]. Hämtad från: <https://svenskfattningssamling.se/sites/default/files/sfs/2021-05/SFS2021-363.pdf>.
  19. Regeringen. Kroppsbehandlingar: Åtgärder för ett stärkt konsumentskydd: Betänkande av Skönhetsutredningen (SOU 2015:100). Stockholm: Erlanders Sverige AB; 2015. [citerad 2 juli september 2024]. Hämtad från: <https://www.regeringen.se/contentassets/c4e8e2941f184cf687325953e5838f9e/kroppsbehandlingar--atgarder-for-ett-starkt-konsumentskydd-sou-2015100.pdf>.
  20. Läkeemedelsverket. Stora risker med att tatuera sig i hemmet. 2024. Hämtad från: <https://www.lakemedelsverket.se/sv/nyheter/stora-risker-med-att-tatuera-sig-i-hemmet>.
  21. Inspektionen för vård och omsorg. Vad har IVO sett 2023? Iakttagelser och slutsatser om vårdens och omsorgens brister för verksamhetsåret 2023,. Inspektionen för vård och omsorg; 2024. Hämtad från: <https://www.ivo.se/globalassets/dokument/publikationer/rapporter/rapporter-2024/vad-har-ivo-sett-2023-1.pdf>.
  22. Naturvårdsverket. Inspelsportalen till nationella strategin. 2020.